

Kırsal Alanlar ve Çiftlik Turizmi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme
The Rural Areas And Farm Tourism: An Evaluation On Turkey

Cansu GÜVEN

100/2000 YÖK Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat ABD/Kırsal Kalkanma Alt Programı, cansu.guven@ogr.erbakan.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Geliş: 28.11.2021
Kabul: 11.04.2022

Anahtar Kelimeler: Çiftlik Turizmi,
Kırsal Turizm, Kırsal Yaşam.

Derleme Makale

ÖZ

Ekonomik büyüme yarışı içerisindeki günümüz ülkeleri, büyümenin sürdürülebilirliği için kalkınma hedefleri doğrultusunda insan refahını iyileştirme çabındadırlar. Hem büyüme hem de kalkınma bakımından ulusal hedeflere yönelik etkin çıktılar alınmasındaysa, nispeten az yerleşmenin yaşandığı alanları kapsayan kırsalın da göz ardı edilmeksizin politikaların üretilmesini gerektirmektedir. Günümüzde kalkınma politikaları ve bölgelerarası farkların giderilerek refahın artırılması açısından kırsal turizm faaliyetlerinin sık kullanılan bir araç haline geldiği söylenebilir. Bu aracın kullanımı, kırsal yerleşiklerin yaşam koşullarının iyileştirilmesinde çeşitli avantajlar yaratmakla birlikte; bir diğer açıdan bu alanlardaki müdahale edilmemiş doğal ve kültürel değerlere tehdit oluşturabilmekte olduğundan, kırsalın özenle korunması bilinci gerekmektedir. Özellikle Türkiye gibi iklim ve coğrafya koşulları ile birlikte tarihin birçok döneminde yaşam merkezi olmasıyla da doğal ortamda oluşmuş çeşitli zenginliklere sahip ülkelerde kırsal (doğal, kültürel, ekonomik, sosyal vb) dokunun korunarak geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir. Çalışmada, dünyada kırsal turizm dahilinde yapılmaya başlanan çiftlik turizmi faaliyetlerine Türkiye'deki mevcut durum ve Türkiye kırsalının kırsal turizm-çiftlik turizmi bağlamında taşıdığı potansiyel açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, ulusal ve uluslararası literatür incelenerek, son yüzyılda dünyada çeşitli bölgelerde çiftlik turizmine dair genel bilgilerin verilmesinin ardından, resmi istatistikler aracılığıyla Türkiye'deki mevcut durum, uygulanma potansiyeli ve kırsal açısından önemi bakımından değerlendirme sonuçlarına ulaşılabacaktır.

ARTICLE INFO

Received: 28.11.2021
Accepted: 11.04.2022

Keywords: Farm Tourism, Rural
Tourism, Rural Life.

Review Article

ABSTRACT

Today's countries in the economic growth race are trying to improve human welfare in line with development goals for the sustainability of growth. In order to obtain effective outputs for national targets in terms of both growth and development, it requires the production of policies without ignoring the rural areas and settlements. Today, it can be said that rural Tourism activities have become a frequently used tool in terms of development policies and increasing welfare by eliminating interregional differences. Although the use of this tool creates various advantages in improving the living conditions of the residents; On the other hand, since it can pose a threat to the untouched natural and cultural values in these areas. It is of great importance to preserve and develop the natural, cultural, economic, social etc. texture in the countryside especially such as Turkey which has various riches formed in the natural environment as it has been the center of life in many periods of history together with the climate and geographical conditions. In the study, it is aimed to evaluate the farm tourism activities that have started to be carried out within the scope of rural tourism in the

world, in terms of the current situation in Turkey and the potential of the Turkish countryside in the context of rural tourism-farm tourism. In this context, by examining the national and international literature, after giving general information about farm tourism in various regions of the world in the last century, evaluation results will be reached in terms of the current situation in Turkey, its application potential and its importance in terms of rural, through official statistics.

1. GİRİŞ VE TEORİK ÇERÇEVE

Uluslararası tanımlamasında bir görüş birliği olmamakla birlikte genel olarak kentten uzak, az nüfuslanmış ve geleneksel yöntemlere dayalı olarak geçimini küçük üretimle sağlayan nüfusun bulunduğu yöreler “kırsal alan” kabul edilmektedir. Bu alanlarda yöre halkının sınırlı faaliyet alanları bulunmakta olup; merkezi yönetimin altyapı vs iyileştirmeleri de kentlere göre sınırlı düzeylerde kalmaktadır. Dolayısıyla kırsal alanlardaki tarım, hayvancılık, ormancılık vb temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetlerin yapılabildiği çiftlikler, kırsal alanlarda üretim, tüketim ve doğa döngüsünde önemli rol oynamaktadır.

Sanayi devrimiyle birlikte kır-kent dengesinde başlayan değişim, günümüz dünyasını kapsayan son yüz yıllık süreçte büyük oranlarda kırsal aleyhine artış göstermiştir. Bu süreçte kentlere kayan kitlesel nüfus göçleri ile zamanla doğadan kopmaya yüz tutmuş bir yaşam biçimi içerisine giren günümüz toplumlarının oluşumuna zemin hazırlanmıştır. Ancak son yıllarda kentli toplumların dinlenme, eğlenme vb amaçlarla planlanan tatil aktivitelerinde, kırsal alanlardaki çeşitli turizm alternatiflerinden çiftlik turizmine bir yöneliş gözlenmektedir. Özellikle sağlıklı yaşam odağında; organik gıda, temiz hava, kent stresinden uzaklaşarak doğa ile iç içe yaşam arayışı içerisindeki kentlilerin, kırsal alanlarda kendi üretimlerini yapan insanların yaşamlarını sürdürdükleri çiftliklere ilgi göstermeye başlamaları ve gelir kaynakları oldukça sınırlı olan çiftçilerin de bir yandan rutin üretim işlerini devam ettirirken diğer yandan ek gelir sağlama ve yeni insanlarla tanışabilme gibi fırsatlar sağlayan kentlilerin turistik ilgisine talep verebilme çabaları sonucunda çiftlik turizmi ortaya çıkmıştır.

Çiftlik turizminin kırsal açılarından etki alanı, sadece kırsalda yaşayanlar ve turistik amaçlı çiftliklere yönelenlerle sınırlı olarak görülmemelidir. Turizm, ekonomi, sosyo-kültürel hayat, toplumsal bilinç ve ulusal kalkınma politikalarına merkeze uzak bölgelerde kırsalda aracılık edici çok boyutlu önemli bir araç olarak görülmesi daha doğru olacaktır. Nitekim günümüz gelişmiş toplumlarının kırsallarında yaşam tarzının, diğer ülkelere nazaran daha müreffeh koşullara ulaştırılmış olması, bu ülkelerde yüz yıldan uzun bir süre önce çiftlik turizmi uygulamalarıyla karşılaşılmasına da dayandırılabilir.

Bu çalışmada kırsal turizm dahilinde yapılmaya başlanan çiftlik turizmi faaliyetlerinin, kırsal alanlar ve kırsal yaşam ile ilişkisinin Türkiye açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, uluslararası literatür incelenerek çiftlik turizminin dünyada doğuş süreci, gelişimi ile kırsala olası etkileri bakımından genel bilgilere değinilmesinin ardından, Türkiye’de TC Kültür ve Turizm Bakanlığınca yayınlanan mevcut “çiftlik/köy evi” verileri ışığında çiftlik turizminin kırsala etkileri ve uygulanma potansiyeline ilişkin değerlendirmeler ve çıkarımlarda bulunulacaktır.

Dünyada son yüzyıl içerisinde çeşitli ülkelerde turizmin, ekonomik büyümeye etkisine vurgu yapan araştırma örneklerine sıkça rastlanmakla birlikte; Türkiye’de 24 Ocak kararları ardından serbestleşmeyle ekonomi açısından önemli bir sektör haline gelmiştir (Çoban ve Özcan, 2013: 246 ; Khalil, vd., 2007: 985).

Turizm türlerinden kırsal turizm alternatifleri içerisinde değerlendirilen çiftlik turizminin, dünyadaki örneklerine göre Türkiye’de oldukça yeni uygulamaları görülmekte olup, UKKS (Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji) belgelerinde vurgulandığı üzere, kırsal kalkınma odağında geliştirilen 3 temel bileşenden biri olan kırsal turizm başlığı altında, turizm ve kırsal hayat entegrasyonu yürütülmektedir. Kırsal kalkınma, kent-kır arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıkların optimum bir dengeye kavuşturulmasını, kırsal nüfusu yerinde kalkındırmayı, bir başka deyişle göç ve istihdam sorunlarını yerel kaynaklarla yerinde çözmeyi amaçlayan, bölgelerarası farkları giderme ve ulusal kalkınma hedeflerine ulaşmaya yönelik yaşam refahını arttırmaya yönelik çok boyutlu bir kavram bütünü olarak ifade edilebilmektedir (Atkinson, 2017: 1). Bu odakta Türkiye’de ulusal kırsal kalkınmanın temel belgelerinden kabul edilen 2021-2023 Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji belgesinde yer alan;

- Tarımsal Kalkınma
- Kırsal Sanayi
- Kırsal Turizm

olmak üzere kırsal kalkınmanın 3 temel bileşeni bulunmaktadır. Bu bileşenlerden üçüncü bileşen olan “kırsal turizm”, ulusal kırsal kalkınma politika uygulamaları açısından büyük bir önem üstlenmektedir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021: 15). UKKS 2021-2023 belgesi dahilinde IPARD programı Stratejik Çerçevesi EK-2 (C) kırsal kalkınma açısından alınan tedbir alt başlıklarında M7 maddesinde “Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve İş Geliştirme Tedbiri”ne yer verilmesi de ulusal kırsal kalkınma politikaları açısından Türkiye’de çiftlik turizminin önemine işaret ettiği ifade edilebilecektir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2021: 69). Bu nedenle çalışmanın esas konusunu oluşturan (kırsal turizmin alt alanlarından biri olan) çiftlik turizmine dair açıklamalardan önce, kırsal turizm kavramı araştırıldığında, kırsalda çok boyutlu olarak yapılabilecek alternatif faaliyetlerle, mekan bakımından nispeten kapalı toplum ve alanlarda doğrudan veya dolaylı bir etkileşim sürecini yansıtan turizm faaliyetlerini ifade eden çeşitli tanımlamalarla karşılaşılabilmektedir (Gökkür, 2017: 1).

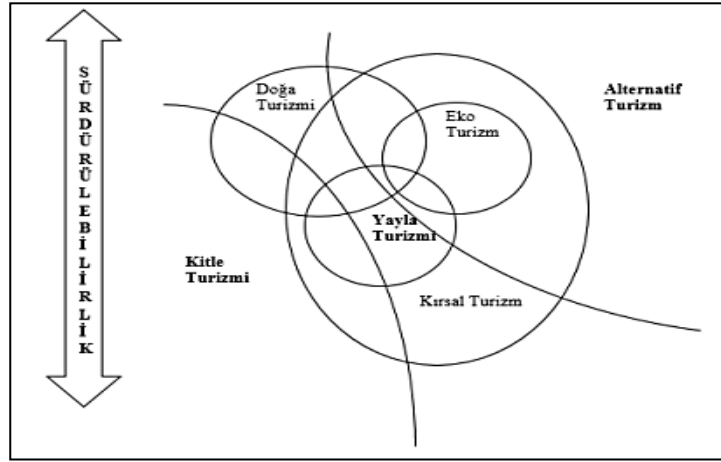
Kırsal turizm, kırsal yaşamın hakim olduğu alanlarda yapılan tarım, hayvancılık, doğa ile iç içe yaşam, çeşitli spor aktiviteleri vb faaliyetlerle birlikte turistik aktiviteleri içeren taleplerin de kırsalda uygulanmasıyla ortaya çıkmış yeni ve kitle turizmine alternatif bir turizm çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ekonomik ve çevresel açılardan kırsal alanlarda sürdürülebilirlik çerçevesinde kırsalın gelişiminin desteklenmesi bakımından öne çıkan kırsal turizm, gerçekleştirildiği alan ya da faaliyet türüne göre; köy turizmi, yayla turizmi, tarım turizmi, çiftlik turizmi, doğa turizmi gibi çeşitli türlere ayrılabilir (Bessiere, 2002: 21; Savgın, 2016: 2).

Kırsal turizm türlerinden biri olan “çiftlik turizmi”; en genel ifadesiyle kentten uzak yörelerde bulunan ve tarım, bağ-bahçe üretimi, hayvancılık, ormancılık, spor aktiviteleri vb çeşitli faaliyetlerle temel ihtiyaçlarını karşılayan insanların olduğu çiftliklerde, turistik olarak gününbirlik veya daha uzun süreli konaklamalar yapılarak, alışılmış dinlenme tatilleri deneyiminin dışında, doğa içerisinde çiftlik işlerinde küçük gruplara bizzat gözlemci veya katılımcı olma imkanları sağlayan bir kırsal turizm türüdür. Çiftlik turizmi, günlük hayat içerisindeki aile çiftliklerinde yerelin özelliklerinin muhafaza edilerek büyük çaplı finansman gerektirmeksizin bölgesel turizmin canlandırılmasının önündeki ticari kısıtlamaları kısmen de olsa ortadan kaldırmada aracı rol üstlenerek; kırsalda ekonomik gelir artışı, sosyo-ekonomik-kültürel hayatın gelişimi ve turistik faaliyetleri artırıcı konuları birleştirir (Ollenburg ve Buckley, 2007: 444).

Kırsal ve konaklama bağlamında kırsal turizm hizmetlerini sunan küçük aile işletmelerinin hakim olduğu düşünülmeyle birlikte, yerelde yaşayanların bu hizmetler konusunda motivasyonu kaynakları ya da hedeflerinin tespitine ilişkin araştırmaların yetersizliği de bilinmektedir. Dolayısıyla kırsal turizm özelinde çiftlik turizminde de iş geliştirme ve destinasyon çekimini arttırabilmeye ilişkin planlamalarda kırsalın sosyo-ekonomik yapısı, bakış açısı ve yerel değerlerini tespit edilmesine yönelik araştırmalar önem taşımaktadır (Getz ve Carlsen, 1999: 547).

Kitlesele turizme karşın daha az sayıda ziyaretçi hedefleyen çiftlik turizmi, çiftliklerde gün içerisindeki rutin çiftlik işlerine devam edebilen çiftçiler ile dinlenme, çiftlik hayatını merak etme, eğlenme, organik ürünlere doğrudan erişim vb çeşitli amaçlarla bu çiftliklere gelen ziyaretçilerin etkileşimine imkan sağlayarak, hem çiftçiler hem de ziyaretçiler açısından sıra dışı deneyim imkanları sunmaktadır. Bu özelliğiyle kırsalda yaşayanlardan çiftlik işleriyle meşgul olanların turistik faaliyetlere katılımına imkan tanınması bakımından çiftlik turizmi “sosyal turizm” ile de ilişkilendirilebilmektedir (Bıçkı, vd. 2013: 49; Zengin ve Savgın, 2016: 477). Kırsaldaki günlük işlerin kesintiye uğramaksızın devamıyla birlikte, yerel halk ile turistlerin bir araya gelebildikleri çiftlik turizmi, tarım (agro) turizmi, eko turizm, doğa turizmi, yeşil turizm kavramlarıyla oldukça yakın ilişki içerisinde olması sebebiyle bazı kaynaklarda aynı anlamda kullanılabilmektedir. Ancak faaliyet alanları ve konuları dolayısıyla oldukça benzer olan bu turizm türleri, Şekil 1’deki gibi kesin sınırlarla ayrılamamasına karşın, tamamen benzer özellikler de göstermeyebilmektedir. Örneğin tarım turizmi, belirli bir çiftlik alanı gerektirmeksizin, sadece tarımla ilgili turizm faaliyetlerini kapsarken; doğa turizmi kentleşmenin etkilerinden uzak doğayla iç içe alanlardaki turistik faaliyetleri içerir. Çiftlik turizmi ise tarıma dayalı olabilmekle birlikte hayvancılık vb bir çiftlikte olmak koşuluyla doğa ile iç içe yapılabilecek çeşitli faaliyetleri kapsamaması bakımından kırsal alanlarda yapılan alternatif turizm faaliyetlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Selvi ve Demire, 2012: 188).

Şekil 1. Kırsal Turizmde Çiftlik Turizminin Yeri

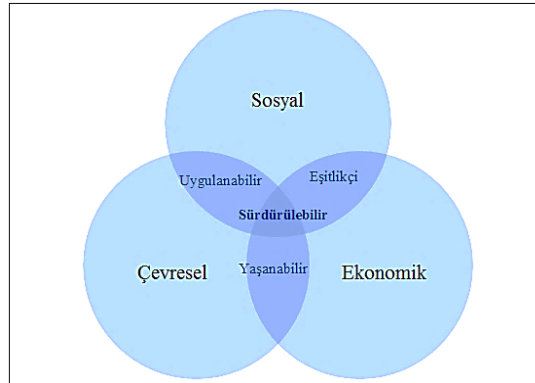

Kaynak: Aytuğ, vd., 2020: 718.

Çiftlik turizmi, çiftliklerde turistik faaliyetlere katılanlar ve çiftlik çalışanları açısından farklı amaçlarla yapılsa da her iki taraf açısından da kırsalda önemli pozitif katkılar sağlayabilen bir turizm çeşididir (Ahmadova ve Akova, 2016: 14). Kırsalda yaşayanlar açısından faydaları sadece çiftlik içerisindekilerle sınırlı kalmayıp yaygın bir etkiyle; kısıtlı koşullar altında dahi ek gelir kazandırabilen, bölgenin kültürel anlamda tanıtılmasına katkıda bulunan ve bunlara ek olarak çalışanlarla ziyaretçiler arasında bir iletişim kanalı açarak, kırsal alanda-çiftliklerde yaşayanların eğitimi, gelişimi açısından önemli katkılar sağlamaktadır. Bunlarla birlikte kırsalda yeni iş alanları yaratma, sosyo-kültürel etkileşimle toplumsal gelişmeye, mevsimlik işgücü ihtiyacına, kitlesel turizmin yıkıcı etkisinde azalmaya, kırsalda ekolojik turizm ve kültürel mirasa karşı farkındalık artışı, kırsalda nüfus azalış sorununa karşı da önemli bir pozitif dışsallık yaratma potansiyeli barındırmaktadır. Gelen ziyaretçiler açısından ise; özellikle sağlıklı yaşam bilinciyle organik gıda, temiz hava, kent stresinden uzaklaşarak doğa ile iç içe yaşam arayışı içerisindeki kentlilerin, kırsal alanlarda kendi üretimlerini yapan insanların yaşamlarını sürdürdükleri çiftliklerde kitlesel turizmin olumsuz etkilerinden uzaklaşma imkanı sunmaktadır.

Çiftlik turizminin dünya ve Türkiye’de gelişimi tarihsel olarak araştırıldığında, ekonomik, sosyo-kültürel vb hemen her yönüyle dünya düzenini etkileyerek değiştirmiş olan sanayileşmenin yol açtığı bölgelerarası farklar odağında kır-kent dinamiklerindeki değişim sorununa çözüm arayışlarıyla birlikte gelişen yerel kalkınma planlamaları ve kent hayatı içerisinde sıkışarak doğayla iç içe ve sağlıklı gıda-hava arayışında alternatif turistik hareketlerle şekillendiği belirtilebilmektedir. Nitekim sanayi tesislerinin bulunduğu bölgelere yapılan göçlerle kentleşme, dünya savaşlarının sona ermesiyle ekonomik büyüme-kalkınma çabaları, hızlı ve hazır tüketicilik, doğal yaşam alanlarından uzaklaşma, çevre bilincinin gelişmesiyle sürdürülebilir politikalara duyulan ihtiyacın artışı, sağlıklı ve doğaya yakın yeni turizm akımıyla ortaya çıktığı ifade edilebilmektedir.

Şekil 2. Kırsal Turizm Alternatiflerinden Çiftlik Turizminin Kırsalda Etki Alanı

Kaynak: Mahaliyanaarachchi, 2017: 22.

Bölgelerarası farklar sorunuyla birlikte kırsal hayatın iyileştirilmesine yönelik çözüm arayışlarının başladığı XX. yüzyılın başlarına dek kökleri uzanan çiftlik turizmi, ikinci dünya savaşının sona ermesinin ardından ivmelenerek 1960-70'li yıllar itibariyle dünyada yükselen bir turizm alternatifi olma yolunda ilerlemiştir. Literatüre dayalı araştırmalarda sanayileşmiş kentlere olan göçlerin kırsal üzerindeki yıkıcı baskının azaltılması ve kırsal nüfusa yerinde ek gelir yaratıcı faaliyet alanı olarak çiftlik sahiplerinin yabancıları(turistleri) evlerine kabul ederek konaklamaları ve onların günlük çiftlik işlerine (özellikle de hasat dönemlerinde) yardım ederek ihtiyaç duyulan mevsimlik işgücünün sağlanması ve de konaklama imkanıyla ek gelir kazanma olanakları sunarken; bölge için de ekonomik ve sosyo-kültürel bakımdan katkı sağlayıcı bir faaliyet alanı olarak ortaya çıkmıştır (Sienkiewicz, 1973: 456). Küreselleşme, teknolojinin ilerlemesi, ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmeler nihayetindeyse 1990'lı yıllar itibariyle kırsal turizm alternatifleri arasında tercih edilir hale gelen çiftlik turizmi, bölgelerarası farkların iyileştirilmesi ve kırsalın kalkınması açısından ulusal ve stratejik önemi doğrultusunda turizm faaliyetleri içerisinde önem kazanmış ve ilgi görmeye başlamıştır (Sidalı, 2011: 4). Dünyada Agri Tour (İtalya), Bo Po Lantgard (İsviçre), Bauernhofurlaub (Almanya) gibi çeşitli adlarla örgütlenmiş ve online olarak turistlere ulaşarak hizmet sağlayan çiftlik turizmi örnekleri de görülebilmekle birlikte, İtalya, İspanya (Mayorka adası) günümüz dünyasında çiftlik turizminde dikkat çeken ülkeler sıralamasında ilk sıralarda yer almaktadır (Zengin ve Savgın, 2016: 479).

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Literatür araştırmalarında elde edilen bulgulara göre, dünyada çiftlik turizmine ilişkin uygulama örnekleri XX. yüzyılın başlarında görülmekle birlikte ilk akademik çalışmalara 1950'li yıllardan sonra rastlanmakta olup, 1980 sonrası dönemde ise bu alandaki çalışmaların dünyada yoğunlaştığı ifade edilebilmektedir. Ancak Türkiye açısından çiftlik turizmi literatürü son derece kısıtlı olup; 2000 yılı sonrasında (çiftlik turizmine yönelik yapılan çalışmalardan ziyade) kırsal turizm başlığı altında yapılmış çalışmalarda bu konuya yer verilirken; doğrudan çiftlik turizmi konulu çalışmalara ise yaklaşık olarak son 10-15 yıllık dönem içerisinde rastlanabilmektedir. Ve bu odakta hizmet veren çiftlik sayısının da incelenen araştırmalara göre son derece kısıtlı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada konuya ilişkin incelenen ulusal ve uluslararası literatürden bazı önemli çalışmalar ve sonuçlarına yer verilerek çiftlik turizminin gelişimine dair özet bir literatür incelemesi yapılmıştır.

Sienkiewicz (1973), kırsal alanlar aleyhine nüfus hareketleri nedeniyle özellikle hasat dönemlerinde kırsalda yaşayan çiftlik sahipleri ile kent hayatında sıkışmış insanların doğa ile iç içe yaşama talepleri doğrultusunda çiftliklerin bu konuda "misafir evleri" olarak turistik faaliyetlere hizmet sunabileceğini belirtmiştir. Çiftliklerin turistik amaçla gelen misafirlere açılmasının etkilerinin incelendiği çalışmada, hem çiftçiler hem de ziyaretçilere karşılıklı olarak katkı sağlayacağı vurgulanmıştır.

Caballé (1999) İspanya'nın 5 kırsal bölgesinde çiftlik turizmine dair uygulanan bir toplumsal projenin ana hedefleri ve teorik çerçevesi, "cinsiyet perspektifinde" incelenmiştir. Kadın ve çiftlik turizmi üzerinden kırsalda toplumsal cinsiyet perspektifinin benimsenmesinin neden gerekli olduğu araştırılarak; tarım ile çiftlik turizmi faaliyetleri arasındaki emek ve gelir açısından etkileşimleri ve ilişkileri değerlendirmek üzere doğrudan gözlem yapılarak; farklı aile üyelerinin hayatlarının nasıl değiştiği incelenmiştir. Sonuçta ise kırsal alanlarda uygulanan çiftlik turizminin, sadece ekonomik ve tarımsal sorunlara çözüm olarak görülmemesi gerektiği, bölgede cinsiyet eşitsizliklerini telafi edici, çiftlik hayatında çağdaş yaşam standartlarına ulaştırıcı çok boyutlu, bireysel ve toplumsal açılardan sosyo-kültürel hayata katkı sağlayıcı bir turizm aracı olması dolayısıyla önemi vurgulanmıştır.

Busby ve Rendle (2000) çalışmasında çiftlik turizminin doğasını, uluslararası örneklerle dayanarak gözden geçirmektedir. 1980'li yıllarda akademik yazında sıkça tartışılmasına karşın esasen Avrupa ülkelerinde yüz yıldan daha uzun bir süre önce çeşitli bölgelerde uygulamaları görülen çiftlik turizmi türünün, çiftçilik ve turizmin simbiyotik ilişkisini temsil eden ekonomik ve sosyo kültürel bakımdan önemli bir araç olmakla birlikte; çiftlik turizminin tamamlayıcı bir ticari faaliyet olmaktan çıkıp başlı başına bir sektör haline geldiği bu temelde de çiftlik turizminin, "yeni turizm" in klasik bir örneği olduğu belirtilmektedir.

Brandth ve Haugen (2007) aile çiftlik turizminde çok işlevli tarıma geçişin iş ve bu geçişte cinsiyetçilik üzerinde ne gibi sonuçları olabileceğini araştırmak üzere hazırlanmıştır. Çiftlik turizmi uygulamalarında aile üyelerinden kadınların hizmet yükünün daha fazla olurken; yapılan işlere katkısının erkeklere göre görünür olmadığı-daha geri planda kalmakta olduğu ifade edilmektedir.

Sidalı (2011), karşılaştırmalı bir uluslararası yaklaşım (Almanya ve İtalya) kullanarak çiftlik turizmini araştırmak üzere hazırlanmış çalışmada, iki ülkeden Almanya'nın çiftlik turizmi uygulamalarında daha başarılı olduğu ve bu başarının temelindeyse Almanya'da çiftlik turizmi hizmeti verecek olan çiftliklerde çeşitli kalitelendirme belgeleri alınmasını sağlayan bir sistem geliştirilmesi ileri sürülmektedir.

Aydın (2012) AB’de kırsal turizmde ilk 5 ülke ve Türkiye’de kırsal turizmin yeri-önemine dair yapılan çalışmada, AB ülkeleri ile Türkiye karşılaştırılarak; sonuçta Türkiye’nin kırsal turizm açısından AB ülkelerine kıyasla geride kaldığı ve bu nedenle geliştirilmesi konusunda bazı öneriler ortaya koyulmuştur.

Selvi ve Demirer (2012) TATUTA projesi dahilinde faaliyet gösteren 2 adet ekolojik çiftliğin faaliyetleri incelenerek mülakatlı veri temini ile betimleyici içerik analizi yapılmıştır. Sonuçta ise; ekolojik kırsal turizmde çiftliklere katılımcının az olduğu ve dolayısıyla ilgide artış olmadığı gibi bu faaliyetten elde edilen gelirin de tatmin edici düzeylerde gerçekleşmediği tespit edilmiştir. Ancak maddi kaynaklara yansıtılmayan bu alandaki faaliyetlere karşın, sosyo-kültürel etkileşimde artış görülmüş, tarafların bu konuda memnuniyeti tespit edilmiştir.

Zengin ve Savgın (2016); Türkiye’de çiftlik turizmi faaliyetlerinin incelenerek, çiftlikler ve çiftlik turizmi hakkında detaylı bilgiler verilmesi amacıyla taşıyan çalışmada Datça yarımadasında bulunan çiftlik turizmi işletmeleriyle yapılan yüzyüze görüşme sonuçlarına göre; Türkiye’de çiftlik turizmine katılan kişiler genellikle stresten uzak huzurlu bir ortam arayışında iken aynı zamanda farklı aktivitelere katılarak çiftlik hayatını deneyimlemek istemektedirler. Ayrıca çiftlik turizmi uygulamalarının bazı gözden kaçan dezavantajları da bulunmaktadır. Örneğin çiftçiler geleneksel çiftçilik kültüründen ve yaşam tarzından uzaklaşarak turizm faaliyetlerine adapte olabilmekte, asıl faaliyet alanlarını bir kenara bırakabilmektedirler.

Ahmadova ve Akova (2016) organik ekoturizm çiftliklerine dair yapılan araştırma, TaTuTa projesi kapsamında Türkiye’nin farklı bölgelerinde faaliyet gösteren organik ekoturizm çiftliklerinin turizm işletmeciliği açısından incelenmesi amacıyla taşımakta olup; ilgili alanda çalışan çiftlik yöneticilerinden anketler aracılığıyla bilgi edinilerek, değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu bağlamda çalışmanın bulguları; çiftliklerin müşteri profillerinin yeterince geliştirilemediği ve çiftliklerin tanıtım-pazarlama faaliyetleri genelde “Buğday Derneği” tarafından gerçekleştirilse de, organik ürün pazarlaması yapan çiftlikler aynı zamanda bu ürünlerin üretimi, tanıtımı, satışı ile de uğraşmaktadır. Çiftliklerin büyük bir kısmında yönetim kademeleri oldukça sınırlı düzeyde genellikle tek bir kişi üzerinden tüm faaliyetler idare edilmesiyle yürütüldüğü tespit edilmiştir.

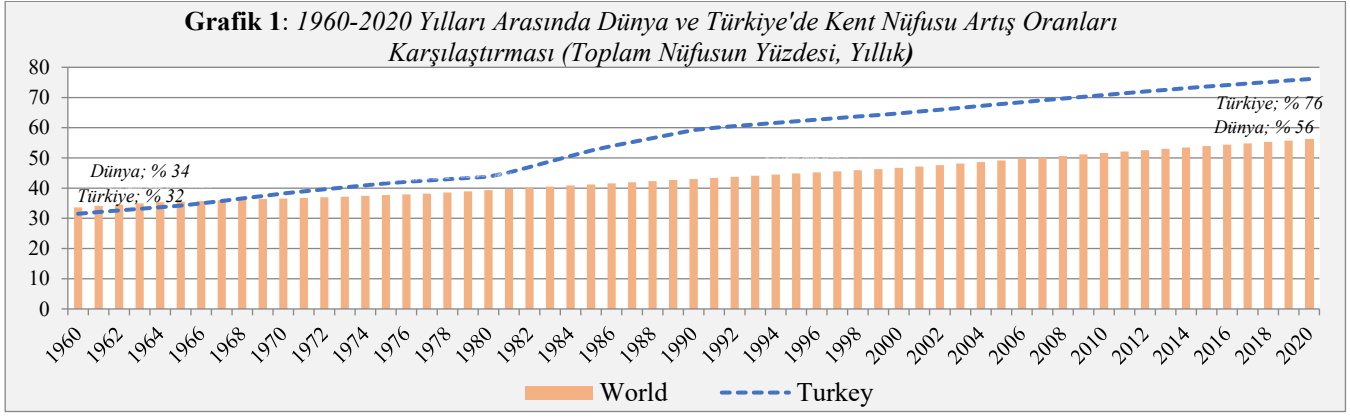
Aytuğ (2016), Türkiye’de tarımsal turizmin gelişme potansiyeline dair seçilen Yeşilköy örneği üzerinden AB ile bir karşılaştırma yapılarak sonuçta dünyada son yarım yüzyılda başarılı ve efektif süreçlerle yürütülen kırsal alanlarda turizme yönelik faaliyetler açısından TR’nin geride kaldığı, bu konuda çalışmaların gerektiği vurgulanmaktadır.

Arslaner ve Erol (2017) alternatif turizm türlerine dair bir değerlendirme amacıyla hazırlanan çalışmada, kitle turizminin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak, kaynakları etkin kullanmak, turizmi dört mevsime yaymak ve bütün yıl turizm gelirlerinden yararlanmak anlamında alternatif turizm olanakları ile yerel halkın turizm faaliyetlerine dahiliyetiyle etkin ve sürdürülebilir bir turizm hareketi yakalanabileceği ve ayrıca Türkiye’nin doğal ve kültürel yapısı itibarıyla önemli avantajlar barındırması sebebiyle alternatif turizme ağırlık verilmesinin önem arz ettiği vurgulanmıştır.

Dünya ülkelerine göre Türkiye’de çiftlik turizmine ilişkin akademik çalışmalar ve çiftlik turizmi hizmeti yeni gelişmeye başlamakla birlikte henüz oldukça kısıtlı sayıda tesis olduğu da belirtilebilmektedir. Bu durum Türkiye kırsallarında insanların ve üretim faaliyetlerinin gelişiminde, kırsaldaki çiftlik çevresi üzerinde yaratacağı pozitif dışsallıklardan yoksun kalınmasını, kır-kent nüfusu arasındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerindeki farkların giderilmesini yavaşlatıcı ve kırsalda kalkınma gelişiminin yavaş ilerlemesine etken olan faktörlerden olduğu ileri sürülebilmektedir. Yani kırsal turizm faaliyetlerinden çiftlik turizmi ve etki alanını sadece ekonomik boyutuyla değil kırsalın sosyo-kültürel gelişimini destekleyici bir araç olarak görerek sıcak savaş döneminin sona ermesiyle bu tür uygulamaları kullanmaya ve teşvik etmeye başlayan ülkelerin, günümüzde gelişmiş ülkeler olduğu anlaşılmaktadır ki; bu alanın ulusal kalkınma hedefleri ve bu odakta hazırlanan kırsal kalkınma politikaları içerisindeki önemini ortaya koymaktadır.

3. TÜRKİYE’DE ÇİFTLİK TURİZMİ VE KIRSALLA İLİŞKİSİ

Türkiye’de çiftlik turizmine ilişkin literatür ve resmi istatistiklere göre örnek uygulamalar son derece kısıtlıdır. Genel olarak Türkiye’de kırsal turizm uygulamalarından çiftlik turizmi ve kırsal sorununa ilişkin açıklamalar öncesinde ülkemizde kırsalın aleyhine işleyen yoğun göç hareketlerinin yaşandığı kentleşme sürecine bakılmasında fayda görülmektedir. Kentleşme açısından Grafik 1 yardımıyla bu sürece kısaca değinilecek olursa; XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyanın birçok bölgesinde artış gösteren kentleşme oranları, Türkiye’de de 1960’tan 1970’li yıllara dek benzer eğilimle artış göstermiştir. Ancak Dünya ve Türkiye karşılaştırmasıyla günümüze dek kentleşmenin seyri araştırıldığında; 1960 yılında dünyada %34 düzeyinde olan kentleşme oranı (toplam nüfusun yüzdesi olarak) aynı yılda Türkiye’de %32 düzeyiyle dünya ortalamasının biraz altında kalmış iken; günümüzde 2020 yılı verileriyle dünyada %56 oranındaki kentleşme oranına karşılık Türkiye’de %76 olarak gerçekleştiği bilgisine ulaşılmaktadır.

Kaynak: WB, United Nations Population Division. World Urbanization Prospects: 2018 Revision. Erişim Tarihi: 05.11.2021. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS>

1960-2020 yılları aralığında dünya ve Türkiye şehirleşme trendine bakıldığında, Türkiye’de kentleşmenin 1980’li yılların ardından dünya trendini kıırarak hızla küresel ortalamadan daha yüksek seviyelerde artış gösterdiği ve günümüzde de dünya ortalamasının oldukça üzerinde bir düzeyde seyretmekte olması dikkat çekmektedir. Türkiye’de kentlere yoğun göçün yaşanmasında, kırsal alanlarda iş imkanlarının kısıtlılığında kaynaklı temel gelir seviyesinin düşük kalması, çözülmeyen-çözülemeyen birçok altyapı yetersizlikleri ve sosyo-ekonomik açıdan geride kalmış insani yaşam koşulları gibi sorunların varlığından bahsedilmesi mümkündür. Kırsaldaki bu yoğun nüfus akımları süreciyle birlikte kentlerde de nüfusun artışı çeşitli sorunlara yol açmıştır. Kentlerde artan nüfusla birlikte kalabalık, gürültü, hava kirliliği, yoğun stres, çarpık kentleşme gibi sorunların meydana gelerek, değişen yaşam koşulları ve stres yükünün artmasıyla kentli insanların doğaya dönüşlerini gündeme getirmiştir. Bu süreç nihayetinde doğadan uzak ve yoğun stresle iç içe yaşamak zorunda kalan kentlilerce; belirli merkezlerde yoğunlaşan turistik tesislerde “kitlesel turizm” alternatifleri uzunca yıllar tercih edilmiştir. Ancak küreselleşme ve teknolojik değişimin hazırladığı yüksek hızda ulaşım ve iletişim olanaklarına ilaveten ortaya çıkan toplumsal dönüşüm süreciyle, zamanla daha sakin kırsal alanlarda stres ve gürültüden uzak bir tatil amacıyla turistik tercihlerde doğa ile ilgili turistik aktivitelere de kayış yaşanmaya başlanarak, “alternatif turizm” çeşitlerinden “kırsal turizm” talebinde artış görülmeye başlanmıştır (Çeken, vd., 2007: 2).

Çiftlik turizmi örneklerine ilk olarak dünyada çeşitli ülkelerde yirminci yüzyıl başlarında rastlanmakla birlikte, kırsalda “turizm alternatifleriyle” bu alanların iç-dış turizme açılarak dinamizm kazandırılması çalışmalarında 1950’li yıllar itibarıyla günümüz gelişmiş ülkelerince kullanılan araçlardan biri haline gelmiştir (Savgın ve Zengin, 2019: 486; Özçatalbaş, 2006: 1-2). Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kitlesel turizm faaliyetlerinden kırsal turizm alternatiflerine yönelişle, doğayla iç içe sağlıklı yaşam ve sürdürülebilir kırsal alanlar odağında kırsal turizm ve bu kapsamda yer verilmeye başlanan çiftlik turizmi uygulamaları artış göstermiştir.

4. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Türkiye’de çiftlik turizminin gelişimi ve önemi araştırılarak, mevcut durumun incelenmesi amacıyla hazırlanan bu çalışmada; Türkiye kırsallarının kalkınma odağında gelişimi için turizme kazandırılmasına alternatif seçenek sunan çiftlik turizmi, literatür araştırmasına ve çiftlik turizmine dair resmi veriler yardımıyla durum değerlendirmesiyle incelenmektedir. Konunun önemi bakımından kırsalın gelişimine olanak sağlama ve sürdürülebilir ekonomik çeşitliliğe imkanı açısından, hemen her ülkenin ulusal yol haritalarında dikkate alınması gerekli olan bölgelerarası gelişmişlik farkları ve kırsal sorunlarının çözümü odağında çiftlik turizmi önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Bu noktada turizmin ve kırsal alanlardaki değerlerin geleceği açısından son derece önemli olan doğal kaynakların korunması sağlam temelli organizasyonlarca incelenmesini ve korunmasını gerektirmekle birlikte; Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ya da gelişmemiş ülkelerde kırsal değerlerin korunmasında etkili çalışmalardan söz etmek zordur (Diamond, 1977: 522).

Dünyada hemen her bölgede kırsal sorunları görülmekle birlikte; özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde birçok sosyo-ekonomik sorunlarla birlikte zorlu koşullarda yaşandığı bilinmektedir. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan ve son derece zengin kırsal değerlere sahip olan Türkiye açısından, ulusal kalkınma planları ve bölgelerarası gelişmişlik farklarına da katkı sağlayabilecek olan çiftlik turizminin incelenmesi önem teşkil etmesi dolayısıyla konu çalışılmıştır.

5. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE KISITLARI

Çalışmada, Türkiye’de kırsal turizm ve çiftlik turizmine ilişkin olarak yayınlanmış akademik yayınların incelenmesi ile resmi verilerden elde edilen “Çiftlik/Köy evlerine” dair istatistiklerin kullanılmasıyla, çalışma amacı odağında durum değerlendirmesi yöntemi izlenmiştir.

Araştırma kısıtlarından mekan kısıtı bakımından Türkiye ile sınırlanmış olan çalışma; zaman kısıtı açısından ise Türkiye’de kırsala dair veri üretim sistemi henüz yeterince gelişmemiş olduğundan son derece sınırlıdır. Bu nedenle yapılmış çalışmaların daha çok küçük örneklemeler ile alan bazlı yapılmış çalışmaların hakim olduğu ve ulusal çaplı niceliksel kırsal araştırmalarının ise oldukça sınırlı olduğu ifade edilebilmekle birlikte; Kültür ve Turizm Bakanlığı veri tabanı Turizm istatistikleri kayıtlarından çiftlik turizmine dair ulaşılabilen; “Çiftlik/Köy evi”ne ilişkin “tesis sayıları” ve “konaklama” verilerinden yararlanılarak, Türkiye’de çiftlik turizmine dair mevcut durum değerlendirilecektir.

Günümüz ülkeleri, büyümenin sürdürülebilirliği için kalkınma hedefleri doğrultusunda insan refahını iyileştirme çabasında oldukları gibi; bu doğrultuda Türkiye’nin de “Ulusal Yıllık Kalkınma Planları” ve bu belgeyle uyumlu olarak hazırlanan “Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgeleri” dahilinde yer verilen bölgelerarası farklar, bölgesel-yerel ve kırsal kalkınma odaklı çalışmaların önemi hemen her ulusal plan ve belgelerde vurgulanmaktadır. Hem büyüme hem de kalkınma bakımından ulusal hedeflere yönelik etkin çıktılar alınması için kentlerden uzak ve dış etkilere karşı nispeten kapalı toplumların yaşadığı alanları kapsayan kırsalın göz ardı edilmeksizin burada daha bütüncül ve geniş bir bakış açısıyla politikaların üretilmesi önem arz etmektedir (Tarım ve Orman Bak., 2021: 3). Bu bağlamda ulusal kalkınma hedefleri kapsamında çiftlik turizmi aracılığıyla, kırsaldaki insanların çiftliklerden başlayan etkileşimi ve turistik potansiyelin yaratacağı çevresel ve sosyo-ekonomik sinerji ile birlikte değerlendirilmesiyle; kırsal açısından son derece önemli olabileceği ve efektif çıktılara imkân sağlayabilme potansiyeli taşıdığı ortaya çıkacaktır.

Türkiye’de planlı kalkınma dönemine geçişle ilk olarak 1960’lı yıllarda hazırlanmaya başlanan 5 yıllık ulusal kalkınma planlarından günümüze en yakın dönem olarak, 2019 yılında hazırlanan “On Birinci Kalkınma Planı’nda (2019-2023) temel hedef ve politikalar başlığı altında “yaşanabilir şehirler, sürdürülebilir çevre” kapsamında kırsal kalkınmanın temel amacında yer verilen “705. Sürdürülebilir kırsal kalkınma anlayışıyla, üretici birlikleri ve aile işletmelerinin üretim kapasitesinin ve kırsal işgücünün istihdam edilebilirliğinin artırılması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, yoksullukla mücadele ile kırsal toplumun düzenli ve yeterli gelir imkânlarına kavuşturularak refah düzeyinin artırılması ve nüfusun kırsalda tutundurulması temel amaçtır” ifadesi ile çiftlik turizminin amacının kırsal kalkınmaya doğrudan ve aynı yönde etkili olduğu anlaşılabilmektedir. Ayrıca aynı planda kırsal kalkınma, köy kalkınması ve çiftliklerin geliştirilmesine ilişkin olarak: “412.2. Yerel ırk hayvan ve tohum varlığının yeterli niceliğe ulaşmasını teminen akredite doğa çiftliklerinin kurulmasına yönelik düzenlemeler yapılacaktır. 412.3. Doğa çiftliklerinde, başta kışlık sebze olmak üzere meyve, tahıl, tıbbi ve aromatik bitkilerin yerel tohumları ve yerel hayvan ırkları çoğaltılacak ve sürdürülebilir katma değerli ürünlere dönüştürülmesi sağlanacaktır. 707.2. IPARD ve KKYDP Programları kapsamında kırsal tarım, kırsal ekonomik altyapı yatırımları ile çiftlik faaliyetlerinin geliştirilmesi, kırsal turizm, el sanatları ve kırsalda bilişim uygulamalarına yönelik destekler sürdürülecektir” ifadeleri, çiftlik turizminin yeri ve öneminin ulusal planlamalarda da yer almasıyla Türkiye açısından da önemine işaret ettiği belirtilebilir (T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019: 95, 181).

Kırsal kalkınma bileşenlerinden kırsal turizm dahilindeki çiftlik turizminde esasen, kırsalda yer alan çiftliklerde günlük işlerin devam ederken, aynı doğrultuda turistik faaliyetlere de imkân tanınmasıyla; hem çiftlik çalışanlarının işlerini devam ettirebilmesine hem de doğayla iç içe turizm talep eden turistlerin konaklayarak-çiftlik işlerine yakından dahil olmaları beklenmektedir. Bu iki grubun kırsalda yer alan çiftliklerde bir araya getirilmesi, yereldeki potansiyeli hareketlendirerek, kırsal geniş çaplı yaygın bir etki alanı oluşturması kapsamında ulusal kırsal kalkınma planları yolunda önemli bir rol üstlendiği ifade edilebilmektedir.

Türkiye’nin çiftlik turizmi açısından birçok ülkeye göre çeşitli avantajlara sahip olduğu belirtilebilmektedir. Nitekim,

- *Hemen her çeşit iklimin yaşanabilir olduğu kırsal alanların varlığı nedeniyle yerli-yabancılar açısından çiftlik turizminde geniş bir iklimsel çeşitlilik sunabilmesi,*
- *Coğrafya bakımından farklı bölgesel özellikler barındırması ve doğal ortamda oluşmuş çeşitli karakteristik zenginlikler taşıması,*
- *Tarihin birçok döneminde yaşam merkezi olması nedeniyle, dini-kültürel çeşitli tarihi doku-atmosferin var olması,*

- Şehirlerden uzak bölgelerde kırdaki doğal, kültürel, ekonomik, sosyal vb açılardan korunmuş kültürel değerlerle yaşam biçimlerine ulaşma-tanım imkânları

sunma gibi bazı özellikleri barındırması, Türkiye'nin çiftlik turizmi uygulamalarında avantajlı bir zemin hazırlayan etkenler olarak belirtilebilmektedir. Türkiye kırsallarında bulunan çiftliklerde turistik hizmet verilmesinin çiftlik ve kırsal alanlar açısından pozitif etkileri olarak;

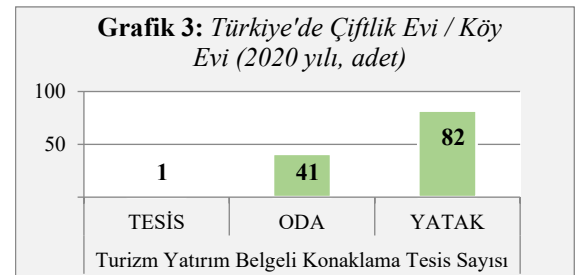
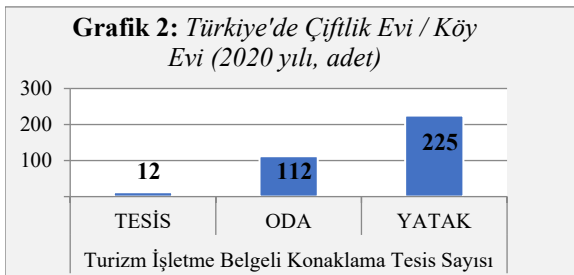
- Çiftliklerde turizm hizmeti sunumuyla "ek gelir" yaratıcı olması,
- Kırsal halk ile gelişmiş kentlerde yaşayanların bir arada olmasıyla toplumsal kaynaşma-bütünleşmenin desteklenmesi sonucu kırsalda sosyo-ekonomik gelişime hız kazandırma,
- Çevre ve doğanın korunmasına yönelik yerel halkın bilinçlenme düzeyinin artması ve yerel değerlerin kırsalda yaşayanlarca sahiplenilerek korunmasının sağlanması,
- Sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi ve kaynak kullanımında etkinlik artışı,
- Eğitim faaliyetlerine (dil becerisi, iletişim, kişisel gelişim vb kırsal halkın gelişimi) katkı sağlaması olarak ifade edilebilir.

Çiftlik turizminin Türkiye'de kırsallarında uygulanabilme avantajları ve kırsal açıdan pozitif katkılarıyla birlikte öte yandan da, uygulamaların etkinliğini engelleyici dezavantajlar ve kırsal açıdan negatif etkileri olabilecek bazı unsurların varlığından da bahsedilmesi mümkündür. Bu anlamda;

- Çiftlik turizminde yerli turistler için ön plana çıkarılmasa da yabancı turistler için çiftlikler ve kırsal açıdan toplumsal yapının kentlerden uzak kalarak geleneksel değerlere bağlılığı nispeten fazla olan muhafazakar kırsal toplum ve yabancılarla iletişim konularında son derece yetersiz kalmaları dolayısıyla etkin bir süreç yönetiminin hakim olamaması,
- Bilinç geliştirilmeden çiftlik turizmi hizmetleri sunumuyla, kırsal hayatta ek gelir elde edilmesi uğruna, kırsal doku ve çiftlik düzeninin tahrip edilerek, bilinçsizce tahrip edilmesi-bozulması

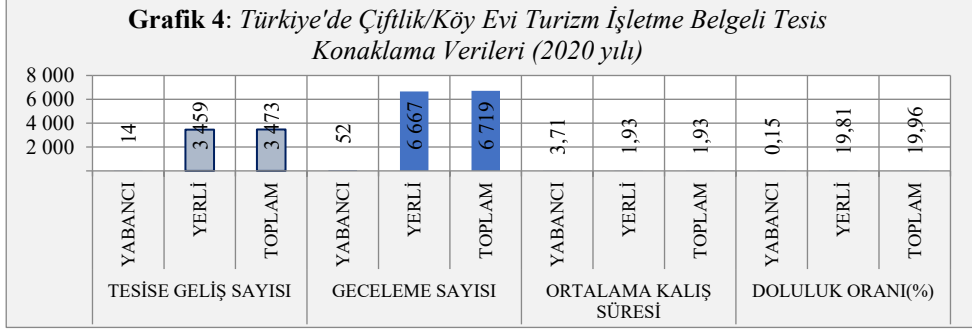
gibi etkenler sıralanabilmektedir. Türkiye'de doğrudan çiftlik turizmine ilişkin yapılan çalışmalar kısıtlı olmakla birlikte, genellikle kırsal turizm çalışmaları içerisinde yer verilen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çiftlik turizmine katılım, gelen turistlerce farklı şekillerde uygulanabilmektedir. Örneğin çiftliklere konaklamalı olarak gelen çiftlik turistleri, çiftlikte günlük işlerin yapılmasına sadece izleyici olarak katılabilecekleri gibi, isterlerse çiftlik işlerinin yapılmasına doğrudan katkı sağlayarak çiftlik işlerine yardımcı olarak katılabilirler, ya da sadece çiftlik evlerinde konaklama ve doğal ürünlere birincil olarak erişim sağlama imkanı da sunabilmektedir. Bu açıdan çiftlik turizmine ilişkin uygulama türleriyle ilgili resmi veri kayıtlarına ulaşılamamakla birlikte; TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Çiftlik/Köy evi istatistiklerinden yararlanılarak, güncel veriler yardımıyla, Türkiye'deki çiftlik turizminin gelişimi ve mevcut durumu incelenebilmektedir (Ancak burada belirtilmesi gereken bir husus da, ülke çapında resmi kayıtlarda yer almamakla birlikte, teknoloji ve iletişimin sunduğu olanaklar aracılığıyla faaliyette olup aktif olarak çiftlik turizmi hizmeti sunabilen tesislerin de var olabileceğinin dikkate alınması, çalışmanın sonuçları açısından göz önünde bulundurulması gereken önemli hususlardandır. Bu hususun ortadan kaldırılmasında ise doğrudan birincil veri temini yapacak ulusal çaplı çiftlik turizmi araştırmalarına ihtiyaç olduğu belirtilebilmektedir).

Çalışmanın esas amacı odağında; ilk olarak çiftlik/köy evi resmi kayıtlarından yola çıkılarak Türkiye'de çiftlik turizminin güncel durumuna ilişkin bazı bulgular, Grafik 2 ve Grafik 3'te yer verilmiştir. Burada 2020 yılına ait Çiftlik/Köy evi verileri "tesis, oda ve yatak kapasitelerine" göre detaylandırılmakla birlikte, "turizm işletme belgesi" ve "turizm yatırım belgesi" konaklama tesisleri şeklinde veriler 2'ye ayrılmıştır. "Turizm işletme belgesi" ibaresi, TC Kültür ve Turizm Bakanlığınca kayıtlı olarak faaliyete geçmiş tesisleri ifade ederken, "Turizm yatırım belgesi" ibaresi ise faaliyete geçmek için ilgili bakanlığa başvurmuş ancak henüz faaliyet izni alamamış tesislerdir.

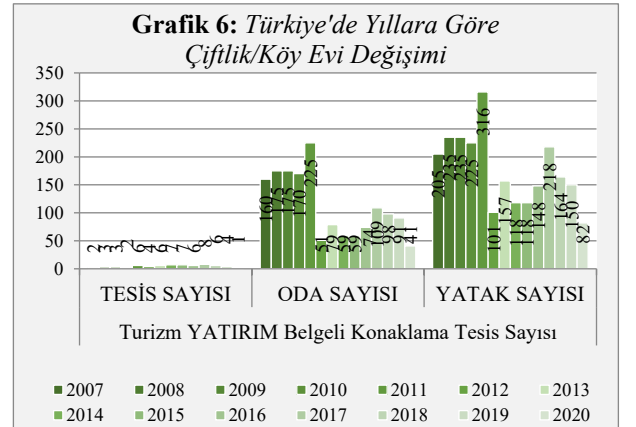
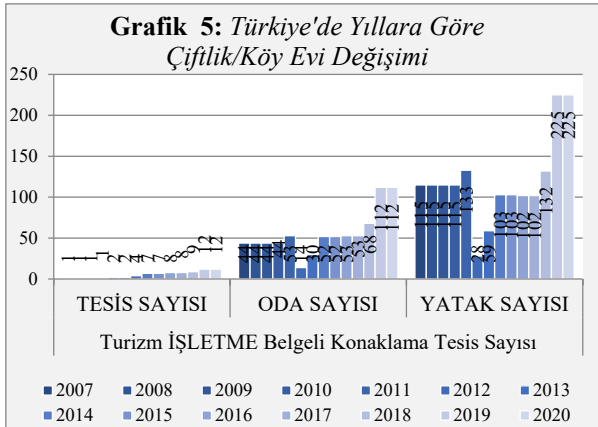
Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Tesis İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 18.10.2021.

Grafik 2 ve 3 verilerinden yola çıkılarak, Türkiye’de Kültür ve Turizm Bakanlığınca işletme belgesine sahip çiftlik/köy evi sayısı 2020 yılında 12 adet olup toplam 225 kişilik yatak kapasitesiyle faal olarak çiftlik turistlerine hizmet vermekte iken; yine aynı yıl içerisinde çiftlik turizmüne yönelik yatırım belgeli 1 adet tesis ve 82 yataklık kapasite başvurusu bulunmaktadır. Bu açıdan hizmette olan aktif çiftlik/köy evi verilerinin yer aldığı Grafik 2’ye göre, Türkiye’de resmi olarak kayıtlı ve hizmette olan 12 adet Çiftlik/Köy evi bulunduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Aynı yıl içerisinde bu evlerde ağırlanmış olan çiftlik turistleri ve konaklamalarına ilişkin veriler Grafik 4’te yer almaktadır.

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Konaklama İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 18.10.2021.

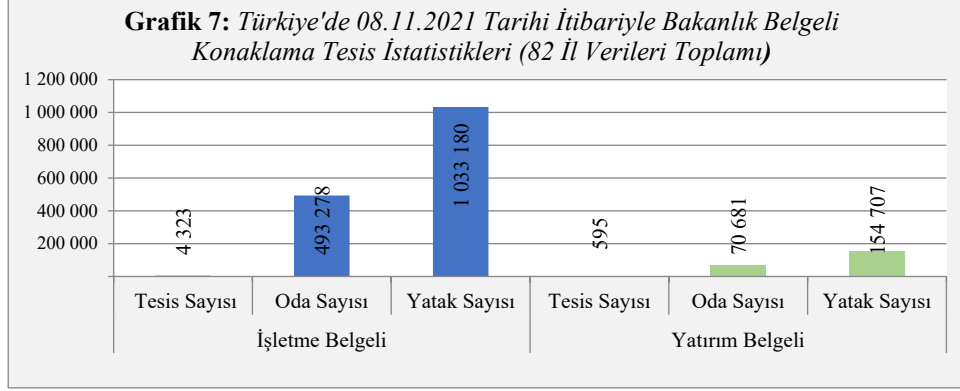
2020 yılı çiftlik/köy evi konaklama verilerine göre (Grafik 4) tesise geliş ve geceleme sayıları ile bu tesislerde ortalama kalış ve doluluk oranları, gelen turistlerin yerli-yabancılık bilgisine göre verilmiştir. Bu verilerden hareketle ilk olarak turizm işletme belgeli konaklama tesislerine geceleme yapmak amacıyla yapılan giriş sayısını gösteren “tesise geliş sayıları”na bakıldığında; yaklaşık 3500 kişilik çiftlik/köy evi turistleri içerisinde yabancı turist sayısının son derece düşük (14 kişi) olduğu görülmektedir. Turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde geçirilen gecelerin sayısını gösteren “geceleme” verisine göre, tesislere gelen 14 yabancıların toplamda 52 gece, 3459 yerlinin ise 6.667 geceyi bu tesislerde geçirdikleri anlaşılmaktadır. Yani Türkiye’de çiftlik/köy evinde konaklayan yerli ve yabancı turistlerden her bir yabancı, geldiği tesiste ortalama olarak 3,71 gece konaklar; yerli turistler ise ortalama olarak 1,93 gece konaklamaktadır. Buradan anlaşılmaktadır ki; Çiftlik/köy evi tesislerinde “ortalama kalış” süreleri açısından; tesise geliş ve geceleme sayılarında yabancılara göre, yerli turistlerin daha kısa ortalama kalış süresine sahip oldukları ortaya çıkmaktadır. Doluluk açısından ise çiftlik/köy evlerinin tam kapasite çalışmaktan oldukça uzak oldukları ifade edilebilir.

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Konaklama İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 18.10.2021.

Çalışmada, uluslararası ve ulusal literatür araştırmalarına dayanılarak Türkiye’de çiftlik turizminin yaklaşık 10-15 yıldan beridir oldukça yeni bir süreçte uygulama alanı bulduğunun söylenmesi mümkündür. Bu doğrultuda çiftlik/köy evi verileriyle Grafik 5 ve 6’da yıllara göre Türkiye’deki çiftlik turizminin seyri incelenmektedir. Buradan ulaşılabilen ilk işletme belgeli çiftlik köy evi verisi 2007 yılında karşımıza çıkmaktadır. Ancak ilk uygulamanın 2007 yılında olduğunun belirtilmesi doğru olmayacağı ifade edilebilir. Nitekim daha önceki yıllarda resmi olarak çiftlik/köy evi verileri kaydı kullanılmadığı için, ilk uygulamanın hangi yıl başlatıldığı verisine ulaşılamamıştır. Yine aynı verileriyle

Türkiye’de yıllara göre çiftlik/köy evi değişim trendi incelendiğinde; 2007-2010 yılları arasında 1 adet olan çiftlik/köy evi sayısı 2011-2012 de 2 adet, 2013’te 4, 2014-2015’te 7, 2016-2017’de 8, 2018’de 9 ve en güncel veri olarak 2019-2020 yıllarında ise 12 adet çiftlik/köy evi bulunmakta olduğu görülmektedir. Bu güncel verilere göre 12 adet faal olan tesis, toplam 225 kişilik yatak kapasitesine sahiptir. Tesis başvuru sayısına bakıldığında genel olarak 2007-2020 yılları arasındaki 14 yıllık dönem içerisinde yılda ortalama 4,6 adet başvuru olduğu dikkate alınır; bakanlığa yapılan çiftlik/köy evi başvurusunda, 8 adet başvurunun yapıldığı 2017 yılı en fazla başvurunun olduğu yıl olduğu belirtilebilecektir.

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, Konaklama İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 18.10.2021

Grafik 7, Türkiye ekonomisinde önemli bir paya sahip olan turizm sektöründe 2021 yılına ilişkin toplam konaklama tesis istatistikleri ile oluşturulmuştur. Bu noktada, gelirler açısından milli hasılda önemli bir rol alan Türkiye’nin turizm sektörü içerisinde faaliyet gösteren ilgili bakanlığa kayıtlı konaklama tesis verilerine göre; 2021 yılında 4323 adet konaklama tesisine sahip olan Türkiye’de, çiftlik/köy evi konaklama tesislerinin sayısı ise 12 adettir. Buradan anlaşılacağı üzere ülkedeki toplam konaklama tesisleri içerisinde çiftlik/köy evi konaklama tesisi oldukça düşük olduğu tespit edilebilmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünyada sanayileşme dönemiyle bölgelerarası farklar ve yerel-kırsal gelişmişlik farklarının hızla artmaya başlamasıyla birlikte, Türkiye’de bu farkların çözümüne yönelik dengeli kalkınmayı destekleyici tedbirler ve tavsiyelere hemen her kalkınma planında yer verilmesine karşın, kırsaldaki kaynakların yine bu alanlardaki aktörlerle hareketlendirilmesi çalışmalarının tam anlamıyla başarıya ulaştığı söylenememektedir. Dolayısıyla dünyada büyük savaşlar sonrasında kırsala yönelik gelişim sürecinde çiftlik turizminin de dahil edildiği başarılı uygulama örnekleriyle yirminci yüzyılın başlarından itibaren karşılaşılabilesine karşın, Türkiye akademik yazınında çiftlik turizmi araştırmalarına oldukça yeni bir süreçte yer verilmekte olduğu da görülmektedir.

Kırsal turizm çeşitlerinden çiftlik turizminde, dünya literatürü ve uygulama örneklerine göre oldukça yakın bir geçmişten itibaren uygulanagelen Türkiye çiftlik turizmi uygulamalarında, özellikle tarihin birçok döneminde yaşam merkezi olmuş, her mevsimin yaşanabildiği iklim çeşitliliği, turistik sporlara imkan tanıyan coğrafi karakteristikler gibi doğal ortamda oluşmuş çeşitli zenginliklere de sahip olan ülkeler kırsalının, yüksek bir turistik potansiyeli barındırmakta olduğu ifade edilebilecektir. Ancak bu potansiyele karşın; kırdaki doğal, kültürel, ekonomik, sosyal vb dokunun korunarak geliştirilmesi, kırsalda faaliyet gösteren çiftlikler ve pozitif dışsallık yoluyla kırsal alanların gelişimi ve kalkındırılmasında büyük önem arz eden çiftlik turizminin Türkiye’de geliştirilmesi ve teşvik edilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bu anlamda çiftlik turizmi, kırsal hayata dokunabilme potansiyeliyle burada yaşayan halkın ekonomik ve sosyo-kültürel yapısında gelişimlerine olanak tanıma açısından önemli bir araç olarak kullanılabilir. Kırsal kalkınmanın sadece ekonomik değil insan refahını iyileştirici sosyo-kültürel gelişimi de kapsadığı göz önüne alındığında; kırsalın kalkındırılmasında bölgelerarası gelişmişlik farklarını giderici bu tarz uygulamalara destekleyici bir araç olarak görülebilecektir. Bu açıdan çiftlik turizmi faaliyetleri, özellikle kırsalda yaşayanların bilinçlendirilerek daha etkin bir kırsal birimlerin oluşumu bakımından kritik bir nokta olarak görülebilmektedir. Nitekim bu odakta araştırmada incelenen TC Kültür ve Turizm Bakanlığı resmi verilerinden “konaklama ve tesis istatistikleri” kapsamında, çiftlik/köy evi istatistik verilerinden hareketle yabancı para girişleri ve ulusal gelir açısından önemli bir ekonomik payı olan turizm sektöründe, kırsal turizm alternatiflerinden olan çiftlik turizmi uygulamalarının son derece düşük düzeylerde kaldığı ve kırsal turizm uygulamalarından çiftlik turizmi açısından, yeterince cezbedici hale gelememiş olduğu ileri

sürülebilecektir. Ayrıca kırsalda kültürel mirasın ve doğal kaynakların korunarak, turistik faaliyetlere çekilebilmesi halinde, kırsal alanlarda turistik temelli katkının sürdürülebilirlik anlamında da kırsalı ve kırsalda kalkınmayı desteklemesi muhtemeldir.

Ulusal literatür araştırmalarına dayanılarak Türkiye’de çiftlik turizminin yaklaşık 10-15 yıldır adından söz edilmekle birlikte, resmi veri kayıtlarında ise Türkiye’nin ilk işletme belgesi “çiftlik/köy evi” verisi TC Kültür ve Turizm Bakanlığı veri tabanına göre 2007 yılında kaydedilmiştir. Ancak bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus olarak çiftlik turizmi uygulamasının ilk olarak 2007 yılında başlatıldığı söylenememektedir. Nitekim resmi olarak kırsal turizm kapsamında kaydı tutulan “çiftlik/köy evi” verilerinin, “çiftlik köy evi veya çiftlik turizmi” adıyla daha önceki yıllarda ayrı bir kaydı tutulmadığı için, ilk uygulamanın hangi yıl başlatıldığı bilgisine ulaşılamamaktadır.

Çalışma bulguları Türkiye’de yıllara göre çiftlik/köy evi değişim trendi incelendiğinde 2007-2010 yılları arasında 1 adet olan çiftlik/köy evi sayısı 2011-2012’de 2 adet, 2013’te 4, 2014-2015’te 7, 2016-2017’de 8, 2018’de 9 ve 2019-2020 yıllarında ise 12 adet çiftlik turizmüne yönelik hizmet sunan çiftlik/köy evinin varlığı tespit edilmektedir. 2020 yılına dayanan güncel verilere göre 12 adet faal olan tesis, toplam 225 kişilik yatak kapasitesine sahip olup, tesis başvuru sayısına bakıldığında genel olarak 2007-2020 yılları arasındaki 14 yıllık dönem içerisinde yılda ortalama 4,6 adet çiftlik/köy evi başvurusuyla bakanlığa yapılan çiftlik turizmüne yönelik en fazla başvurunun 2017 yılında olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu veriden hareketle Türkiye kırsallarında kırsal turizm ve çiftlik turizmüne yönelik talebin genel olarak her geçen yılda arttığı belirtilebilmektedir. Türkiye ekonomisi içerisinde önemli bir paya sahip olan turizm sektörüne yönelik 2021 yılında, toplamda 4323 adet konaklama tesisi bulunmakta iken; bu rakam içerisinde çiftlik/köy evi konaklama tesislerinin sayısının 2020 yılı itibarıyla yalnızca 12 adet olduğu tespit edilebilmiştir. Gelişmiş sosyo-kültürel değerleriyle birlikte, zengin doğal güzelliklere de haiz olan Türkiye kırsallarında kırsal turizm ve çiftlik turizminin yeri ve önemini anlamak bakımından, potansiyelin yüksek olmasına karşın, hem kırsalda yaşayanların hem de bu alanların turizm kapasitesinin hareketlendirilmesinde yetersizliklerin olduğundan ve atıl bırakılan sosyo-kültürel değerlerin varlığını da vurgulamak mümkündür.

Sonuç olarak; “Kırsal Alanlar ve Çiftlik Turizmi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmada, literatür araştırmaları ve resmi veri kayıtlarından yola çıkılarak Türkiye kırsallarında turistik faaliyet türlerinden çiftlik turizminin gelişim süreci ve mevcut durum değerlendirmesi yapılmıştır. Türkiye’nin dünyada kırsal bölgelerde görülen gelişmeler açısından uygulama imkanlarına elverişli ortamlar (doğal kaynak, iklim, coğrafya, tarihi-kültürel doku vb) halihazırda doğal olarak var olmakla birlikte; Dünya kırsalıyla karşılaştırıldığında potansiyelin kullanımı konusunda henüz yeterli düzeylere gelindiğinden bahsedilememektedir. Türkiye kırsallarında, çiftlik turizmi uygulamalarının henüz yaygınlaştırılmamış olmakla birlikte; gelişme-kalkınmada önemli bir faktör olan bölgelerarası farkların azaltılmasında aktif bir rol üstlendiğinin söylenmesi de mümkün değildir. Ayrıca bu konunun kalkınma planlamalarında ve yerel uygulamalarda dikkate alınarak, kırsalda çiftlik turizminin gelişimine yönelik başta bu bölgelerde yaşayan halkın eğitimiyle çiftlik turizmüne aktif-pasif katılımının artırılacağı, çeşitli teşvikler ile efektif bir süreç taşıyabileceğinin önemle vurgulanması gereği de ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmadova, S. ve Akova, O. (2016). Türkiye’de organik ekoturizm çiftlikleri üzerine bir araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 14-29.
- Arslaner, E. ve Erol, G. (2017). Alternatif turizmin bazı türleri üzerine bir değerlendirme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 5(4), 422-438.
- Atkinson, C.L. (2017) Rural development. In: Farazmand A. (eds) *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-31816-5_1014-1
- Aydın, O. (2012). AB’de kırsal turizmde ilk 5 ülke ve Türkiye’de kırsal turizm. *Karamanoğlu MehmetBey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(23), 39-46, ISSN: 1309-9132.
- Aytuğ, H.K. (2016). Türkiye’de tarımsal turizmin gelişme potansiyeli: Yeşilköy örneği AB ile karşılaştırmalı bir analiz. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 118-147.
- Aytuğ, H.K., Eryılmaz, Ç., Uçar, S. ve Can, O. (2020). Sinop ilinin alternatif turizm çeşitleri açısından SWOT analizi. *Karadeniz Araştırmaları*, 17(67), 715-736.

- Bessière, J. (1998). Local development and heritage: traditional food and cuisine as tourist attractions in rural areas. *Sociologia ruralis*, 38(1), 21-34.
- Bıçkı, D., Ak, D. ve Özgökçeler, S. (2013). Avrupa’da ve Türkiye’de sosyal turizm. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2013), Sayı:31, 49-73.
- Brandth, B., ve Haugen, M.S. (2007). Gendered work in family farm tourism. *Journal of Comparative Family Studies*, 38(3), 379–393.
- Busby, G. ve Rendle, S. (2000). The transition from tourism on farms to farm tourism. *Tourism Management - Tourism Manage.* 21(6), 635-642. DOI:10.1016/S0261-5177(00)00011-X.
- Caballé, A. (1999). Farm tourism in Spain: a gender perspective. *GeoJournal*, 48(3), 245–252.
- Çeken, H., Karadağ, L. ve Dalgın, T. (2007). Kırsal kalkınmada yeni bir yaklaşım kırsal turizm ve Türkiye’ye yönelik teorik bir çalışma. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 8 (1), 1-14.
- Çoban, O. ve Özcan, C.C. (2013). Türkiye’de turizm gelirleri- ekonomik büyüme ilişkisi: nedensellik analizi (1963-2010). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(1), 243-261.
- Diamond, J. (1977). Tourism’s role in economic development: the case reexamined. *economic development and cultural change*, 25(3), 539–553.
- Getz, D., ve Carlsen, J. (2000). Characteristics and goals of family and owner-operated businesses in the rural tourism and hospitality sectors. *Tourism management*, 21(6), 547-560.
- Gökkür S., (Mart, 2017). Ekolojinin korunmasıyla kırsal turizm. *Apelasyon*, ISSN:2149-4908, Mart 2017, Sayı 40, <http://www.apelasyon.com/Yazi/601-ekolojinin-korunmasiyla-kirsal-turizm>, Erişim: 14.10.2021.
- Khalil, S., Kakar, M.K., Waliullah, ve Malik, A. (2007). Role of tourism in economic growth: empirical evidence from Pakistan economy [with Comments]. *The Pakistan Development Review*, 46(4), 985–995.
- Mahaliyanaarachchi, R. (2017). Agri tourism segment of rural tourism. *Sabaragamuwa University of Sri Lanka Belihuloya. Sri Lanka*. ISBN : 978-955-644-054-6
- Ollenburg, C., ve Buckley, R. (2007). Stated economic and social motivations of farm tourism operators. *Journal of Travel Research*, 45(4), 444-452.
- Özçatalbaş, R. (2006). Türkiye’de kırsal turizm potansiyeli ve geliştirme olanakları, TMMOB, *Turizm ve Mimarlık Sempozyumu Bildiri Kitabı 28-29.04.2006*, Sy: 1-14. Antalya/ Türkiye.
- Savgın, E.C. (2016). Çiftlik turizmine yönelik kavramsal bir model önerisi. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Aralık 2016*, 1-198.
- Savgın, E.C. ve Zengin, B. (2019). Çiftlik turizmi faaliyetlerinin geleneksel mutfak kültürü sürdürülebilirliği açısından değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (1), 484-504.
- Scoones, I. (2009). Livelihoods perspectives and rural development. *The journal of peasant studies*, 36(1), 171-196.
- Selvi, M.S. ve Demirer, D. (2012). Ekolojik tatil çiftliklerinin TATUTA projesi deneyimine ilişkin örnek olay incelemesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 187-202.
- Sidali, K.L. (2011). A sideways look at farm tourism in Germany and in Italy. *In book: Food, Agri-Culture and Tourism*, s. 2-24, DOI:10.1007/978-3-642-11361-1_1. https://www.researchgate.net/publication/226904153_A_sideways_look_at_farm_tourism_in_Germany_and_in_Italy. Erişim: 13.10.2021

- Sienkiewicz, J. (1973). Farms as guest houses built environment (1972-1975). *Published by: Alexandrine Press*, 2(8), 456-457.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). On birinci kalkınma planı (2019-2023). Temmuz 2019, <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf>, Erişim: 09.10.2021.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2021). Resmi Turizm İstatistikleri/Tesis İstatistikleri/, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html>, Erişim: 18.10.2021.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Turizm İstatistikleri, Konaklama İstatistikleri, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201131/tesis-istatistikleri.html>, Erişim: 18.10.2021.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2021). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2021-2023), <https://www.tarimorman.gov.tr/TRGM/Belgeler/UKKS-Strateji-Belgesi.pdf>, Erişim: 13.10.2021.
- WB (2021). Urban population (% of total population). *World Development Indicators*. United Nations Population Division. World Urbanization Prospects: 2018 Revision.05.11.2021. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS>
- Zengin, B. ve Savgın, E.C. (2016). Türkiye çiftlik turizminin neresinde? *Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 19(35), 475-493.